

RĘCZNIK (45) *sb m*

-ę- (32), -ą- (8), -en- (3), -ęn- (1), -e- (1).

sg N ręcznik (10). ◇ *G* ręcznika (3). ◇ *A* ręcznik (9). ◇ *I* ręcznikiem (6); -em (1), -(e)m (5). ◇ *L* ręczniku (2). ◇ *pl N* ręczniki (3). ◇ *G* ręcznik(o)w (6). ◇ *A* ręczniki (4). ◇ *I* ręcznikami (2); -ami (1), -(a)mi (1). ◇ [du *I* (cum nm) ręcznikoma.]

Sł stp brak, Cn notuje, Linde XVI (jeden z niżej notowanych przykładów) i XVIII w.

Kawałek płótna (często ozdobnie wykończonego) używany do wycierania rąk po umyciu lub jako serweta, na której stawiano jedzenie podczas posiłku; mantile (mantele) BartBydġ, Murm, Mymer¹, Mącz, Calep, Cn; mantelium Murm, Cn; mappa BartBydġ, Mącz; mantellum Calep, Cn; togilla BartBydġ; man(u)terium, manutergium Cn (45) : Mantile, d(icitu)r velamen mensae seu mappa, mappula, mapella, obrusz, ad tergendum manus etiam dicitur, ręcznyk BartBydġ 87, 87; yakom ya nyewszyal [...] czterech kith conopy y czterech ranthuchow ploczennych Recznyka yednego gzla ploczyennego [...] wasznoczy sesczy (naszczye) cop ZapWar [1525] nr 2330, 1532 nr 2471; Mantile, eyn handtuch Ręcznik Mantelium idem Murm 140; Mymer¹ 29v; Też rofpukłem dzieciom vczin plastr/ á prziloż na rofpukłe miefće mocno przywiązawłzi ręcznikiem/ á vleczy. FalZioł I 38b; Item wżlyepuczowye pokradl v yednego kmyeczia fchati byalle, dwye koffuli czienkie, dwa ręczniki czienkie dwye koffuli paczelzne, dwye połchewcze, tho poprzedal y thu y owdzie LibMal 1544/87, 1544/90, 1551/159v; przyniesiono [...] Ręczniki ony pyłzne złotem háfftowane/ Wzory Adámázkowe frebrem przetykane. RejWiz 27, 11v, 14v; UstPraw Bv; Radeś gdy ich [tj. pachółków] przed tobą/ z wodą kilka ftanie/ Ręcznik dzyerząc/ á mowiąc/ miłościwy pánie. RejZwierz 142v; (nagł) Ręcznikj (-) Rencznikow Colenskich czienkich Pannam do vcierania reką 12 Rencznikow Colenskich do nożenia iefcz 12 Rencznikow kitaiczanych czerwonich. na falkę. [...] 2 WyprKr 115-115v; áno chłop orze/ á zorawłzy przewrocił pług przykrył ręcznikiem á iadł ná nim co miał z fwoim pogániaczem BielKron 319, 426v, 435; vestem tricilem dicimus, O trzech wzorzech, która [tkanina] niciami tkána yeft/ yáko bywayą ręczniki. Obrusi.Mącz 193a; Mantile, Ręcznik. Aliquando pro Mappa, Miáfto obrufa. Mącz 208c; SienLek 115v; Ręczniki fzerokie iż do nas ze Włoch przyniesiono/ zaráz też y przezwiłko ich s nimi przyłzło/ bo ie Thowágliami zowiemy GórnDworz F6v; HistRzym 58v [2 r.]; RejZwierc 59, 69v, 159v, 226v; ZapKościer 1580/5; á Xiądz Wurfchait [tj. kapłan żmudziński podczas pogańskich obrzędów] opáfawłzy fie ręcznikiem/ wzywa po wtore włzytkich Bogow StryjKron 161; Tu lekarz pięknie zwiáže chorego ręcznikami y vpiłue rękę/ zá czym chory w żywoćie zoftanie GórnRozm K2v; Calep 637a, b; KlonWor 68; [á [gdy koń ma dychawicę] obiedwie flábiznie trzebá mu ściągnać dobrze dwiemá ręcznikoma/ żeby tak przez ono ściągnienie boki mu nie fkakály dla tchnienia Cresc 1571 535].

W połączeniach szeregowych (2): Niewfpomina tu nic/ iáko guflície Korporały/ Antependya/ obrufy/ ręczniki/ kthorymi prozne ołtarze przykrywaćie/ y profte ludzi mamićie KrowObr 107v; Obrulow/ ręcznikow/ ferwet/ doftátek nadziáłác. GostGosp 128.

Zwrot: »ręcznikiem utrzcć« (1): Lice czyftą wodą y ręce vmyy/ czyftym ręcznikiem vtrzy. SienLek 11v.

Szeregi: »krajka albo ręcznik« (1): PierwŹza rzecz Źtanowienia zbytek takowych rzeczy [tj. *płynienia rzeczy przyrodzonych u niewiast*]: IeŹt wiązanie kraykami albo ręcznikami ręcze nad łokćmi na dłoeń [...]. *FalZioł* V 28.

»ręcznik i (vel) obrus(ek)« [szyk 1:1] (2): Mappa, togilla, ręcznyk vel obrusz *BartBydg* 87; Item powyada yŹ [..] vkradla suknya dzyewcze [...] obruŹfek y ręcznik *LibMal* 1552/171. [*Ponadto w połączeniach szeregowych 2 r.*]

»ścierka albo ręcznik« (1): áby chóry vsiadł/ głowę ścierką/ álbo ręcznikiem obwinął *Oczko* 15v.
Synonimy: *botuch, czechel, towalla*.

MC